Javaslat tétel „Szüreti szokások Dömsödön” települési értéktárba történő felvételhez

1. ***A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:***
   Vass Ilona Györgyi (néprajzos, Petőfi Sándor Emlékmúzeum vezetője)
2. ***A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:***
   Név:Vass Ilona Györgyi
   Levelezési cím:2344 Dömsöd Hold u.38.
   Telefonszám:06-20-253-2589
   E-mail cím:vassilona@freemail.hu

I. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése

Szüreti szokások Dömsödön

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

☐ agrár- és élelmiszergazdaság ☐ egészség és életmód ☐ épített környezet

☐ ipari és műszaki megoldások ✠ kulturális örökség ☐ sport

☐ természeti környezet ☐ turizmus

3. A nemzeti értéket tartalmazó értéktár megnevezése

Települési Értéktár

4. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Szüreti mulatság mint hagyomány Dömsödön

Klasszikus értelemben, a munkához köthető népszokások egyike, a szüreti mulatság. Vidám tréfálkozásokkal, énekes-táncos mulatozással zárul a szőlő betakarításának munka folyamata. A szőlőnek mint gyümölcsnek, és mint a nemes ital –a bor- alapanyagának, mindig nagy jelentősséget tulajdonítottak az irodalomban, a művészetben. A gazdaember is hasonlóképp presztízsnek tekintette, hogy saját termelésű borával kínálhassa meg vendégét. A jó termőtalajon érlelt szőlő bora pedig értékes kereskedelmi árucikk. Dömsödön és környékén a múlt században jelentős szőlőültetvények húzódtak a falvak határában. A betakarítás, kalákában történt. Fiatalok, idősek, asszonyok és férfiak, rokonok, szomszédok közösen végezték s közben énekeltek, nótáztak, kitárgyalták a család s a falu dolgait. Miután a szőlőskertekből betakarításra került a szőlő, a településen mulatságot rendeztek, melyre a kisbíró hívogatott. Egy 1923-ból való hívogató szövege, melyet Kunszentmiklóson Szvitek János nyomdájában nyomtak:

„Meghívó.

A dömsödi iparos ifjuság 1923. szeptember 9-én az Iparoskör helyiségében, az iparoskör javára, tánc és egyéb bohóságokkal egybekötött SZÜRETI CÉCÓT rendez, melyre a t. címet és b. családját tisztelettel meghívja az Ifjuság.
Adatik tudtára országnak világnak
Különösen pedig az ifjuságnak
Hogy mer az idén az szilogférög bogár
Nem ötte a szöllött, nem maradt a kopár
Mög maradt gyümölcse, mög maradt a fája,
(Bár sose vesznék ki az nemes indája).
Hogy ezen esztendőt még mögemlögessük
Búnkat, gondjainkat eme napra elvetjük
Ezen az egy napon elvetjük a béklyót
Csinálunk egy olyan nagy szüreti cécót

Amilyet még nem látott a világ négy fája
Nyitva marad rája hét vármegye szája.
Gyüjjék hát mindenki: apja, anyja, lánya
Aki otthon marad csípje meg a kánya.

Lösz itt mindönféle bémutatvány, szerpentin, konfenctin, „A magyarok begyüvetele" mög must árverezés, má ugy amerikai formába, vagy ahogy kinek kinek teccik. A nótárius bíró mög az kis bíró is ott lössz pereputtyostul.
A fővonulást mög kezdjük d.u. 4 órakó. A csőszlányokat mög a boroshordókat 8 czímörös ökör viszi, oszt hogy az egész cécó né mönnyön olyan csöndbe, a rezes banda is mög mutatja, hogy tud é rezeni.
Azé nem muszáj e gyünyi este 6 óránál előbb, mer' a tánczot ugy is csak 7-t kó kezgyük mög; a zenét égy esőrendű zenekar húzza jó a tapunk alá.
Tudnivalók
A lugast mindönki dézsmálhatja kénye-kedve szerint, de ha mögfogják, a rája kivetött büntetést köteles mögfizetni. Lopni muszáj; aki lop, az fizet, aki nem lop az is fizet.
Tekintettel a nemes célra, szőlő, alma, körte és egyéb gyümölcs adományokat az iparoskör szolgájánál vasárnap reggelig a legnagyobb köszönet mellett elfogadunk."

Az 1930-as 40-es, 50-es években (idősebbek elmondása szerint): kora reggel díszítették fel a kocsikat, bár voltak akik több napot is szántak erre a feladatra. Természetes anyagokat használtak, mint tölgyfalevelet, szőlőindát, kukoricacsuhé-t, almát, szőlőt.
A fölvonuláson elöl mentek a csikós legények, karikással nagyokat durrogtatva, majd ezt követte a bíró hintaja. Olykor 10-15 kocsin is ültek a csőszleányok és legények, legvégül pedig az ökrös szekér ment. Ezen volt a hordó és ezen ültek a csikós legények párjai. A menet ahogy körbe haladt a településen a bámészkodóktól gyűjtögették a hordóba a bort, amit aztán este a bálban közösen fogyasztottak el. A menetben mindig volt cigányasszony, aki jósolt a bámészkodó közönségnek.
A báli terem feldíszítése is gondos kezek feladata volt. Zöld ágakat, gyümölcsöket, finomságokat függesztettek fel olyan magasságban, hogy az elérhető legyen. Ez jelképezte a szőlőskertet. Az esti bálban aztán lehetett „lopkodni", de ha a csőszök észrevették, akkor a bíró elé citálták a „tolvajt" s annak ki kellett fizetni a kárt.

A szüreti felvonulás és mulatság akkor is és ma is részben „mustra". A falu fiataljai vonulnak végig a településen népviseletbe öltözve. Igazán pompás látvány, magával ragadó élmény!

Napjainkban átalakulóban van a szüreti felvonulás és a mulatság. Mindazok ellenére, hogy az ültetvények száma megcsappant korszerű gépekkel szüretelnek, a munka zárásaként a felvonulás és a mulatság, mint hagyomány megmaradt s akik részt vállalnak benne, ők a hagyomány őrzői.
Az egész rendezvény „összeszervezése" nagy feladat. A csősz fiúk és leányok toborzása, ruháinak kölcsönzése, a csikósok, kocsisok toborzása a terem a kocsik díszítése, az egyes állomásokon a szórakoztatás, a borral, zsíros kenyérrel való kínálgatás mind-mind a szervező feladata.
A menet sorrendje megmaradt.
A cigánylányok még kivetik a szerencsét, de gyakran dobálnak aprócukrot a bámészkodók közé.
Dömsödön zenés-dalos műsorokkal, „szüret szépe" választással igyekeznek a szervezők vonzó programot nyújtani az érdeklődőknek.
A szokások, a hagyományok így változnak észrevétlenül, az adott korszak igényeihez igazodva.
Mindazonáltal a szüreti felvonulás és a szüreti mulatság ma is igazi attrakció, maradandó élménnyel gazdagodik általa a résztvevő és a szemlélő egyaránt.

5. Indoklás a Hungarikumok Gyűjteményébe történő felvétel mellett

Dömsöd település talán egyetlen olyan ma is élő hagyománya a szüreti mulatság, mely évtizedek óta megmozgatja az itt élő embereket. Számos elbeszélt történet, fotográfia tanúsítja mindezt. Szeretnénk ezt az ősök által reánk maradt hagyatékot megőrizni és tovább adni az eljövendő generációknak. Ezért tartom, tartjuk mi dömsödiek fontosnak, hogy a helyi értéktárba felvétessen!

6. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

A források elsősorban helyi gyűjtéseken alapulnak, melyek szöveges és fotográfiás formában kerültek feltárásra. Ezen gyűjtések a helyi lap (Dömsödi Hírnök) 2006-tól napjainkig megjelenő számaiban találhatóak meg, a „Találtam egy képet" rovatban illetve az adott esztendő szüreti mulatságáról történő beszámolókban. Magyar néprajzi lexikon; Magyar néprajz (Nyolc kötetben); Dömsöd épített és természeti értékei/ dr. Czerny Károly; Dömsöd-Apaj Képes vendégváró.

7. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

II. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

Szüreti mozaikok

Ezen időszak legfontosabb feladata a betakarítás. A szüret mind a családi, mind pedig a nagyüzemi szőlőskertekben nagy jelentőséggel bíró munkafolyamat. Régen is és napjainkban is a szüreti szokások a szőlőszedés utolsó napjához kapcsolódtak, melyet aztán maskarás felvonulás, este pedig hajnalig tartó táncmulatság zárt.
A következő életkép felvételek híven tükrözik a betakarítás és a mulatság hangulatát, valamint azok mozzanatait.

Ez a fotó kb. 1960 előtt készülhetett. A gumis lovas kocsin jól látható a szüretelő kád, mely már megtelt szőlővel. Fent a bakon id. Fábián Antal (áll) mellette testvére, id. Fábián János (ül), hátul a kád mellett ismeretlen.

Miután már bekerült a gazda portájára a szőlő, a következő munkafolyamat a darálás. Ezt láthatjuk ezen a felvételen, mely kb. 1947-48-ban készült. Aki a szekéren a kádból vasvillával rakja a szőlőt a darálóba, Csabai Lajos. A darálót pedig Denke Lukács kezeli.

Szüreten a szedők a legszebb-legegészségesebb fürtöket félretették, melyet aztán otthon felkötöttek. Így aszalták, tartósították a szőlőt. Hideg téli estéken nagyon finom csemege volt, de a kemencében sült finom réteseket is gyakran töltötték meg vele.

Csodás, békés hangulatot áraszt ez a felvétel, mely 1947-48-ban készülhetett id. Denke Lukács portáján! A nádtetős eresz alatt aszalódnak a frissen felkötött fürtök. Az ajtóban (balról) ismeretlen (jobbról) id. Denke Lukácsné szül. Kudar Mária.

A szüreti vigalmakra mind a leányok, mind a legények csinosan felöltöztek!
Az 1946-os mulatságon id. Fábián János, id. Duzmath József és id. Fábián Antal csőszlegények.

Ugyancsak 1946-ban készült ez a felvétel is, melyen a csinos csőszleány Baranyai Ferencné Kovács Emília, a csőszlegény pedig id. Fábián János volt.

A felvonulásra igényesen kidíszítették kedves lovaikat s a kocsikat, melyet végighajtottak a falun. Gyakran két-három napig is munkálkodtak, hogy minél szebb, tetszetősebb legyen a kocsijuk. Ez a felvétel az 1946-os szüreti felvonuláson készült.
A szekeret id. Fábián János hajtotta, mellette Horog Lukács ül. Mögöttük áll Kovács Mihály.
Hátul a lányok: Baranyai Ferencné Kovács Emília és Cser Józsefné Kelemen Judit.
-V.I.-

Találtam egy képet

Id. Sáfrán József bocsátotta rendelkezésünkre, témájában most aktuális szüreti mulatságokról készült felvételeket.

A fotót 1935-ben Kónya Miklós készítette.
A dobos és a krampuszok ismeretlenek.
Álló sor: Sass Gyula; Ismeretlen; Túri József; Horváth Imre; Ismeretlen; Ismeretlen; Szűcs Lajos; és az utolsó három személy ismeretlen.
Ülnek: Bárány Emília (Sass Gyuláné); Földvári Zsófia (Laczi Bálintné); Takács Ilonka (Bődi Imréné); Kovács Eszter ((Turi Józsefné); Túri Borbála; Takács Krisztina (Sáfrán Józsefné); Sáfrán József; ismeretlen; ismeretlen; Katona Julianna; Takács Margit (Doroszlai Lászlóné)

Ez a felvétel 1983-ban készült, a volt Gazdakőr épületében. A gazdagon díszített „szőlőskertet” őrzik és vigyázzák a csőszleányok, csőszlegények.

A felvétel az 1993-as szüreti felvonulást örökítette meg. A szépen felöltözött fiatalok, össztánchoz készülődnek Dabon (a „Csöpi-bolt” előtti útkereszteződésben).

Ugyancsak az 1993-as felvonulás. A fogatot Földvári László hajtja. Mellette a kisdobos: ifj. Dobos György. A mögötte levő pónifogatot, mely a menetet színesíti, id. Sáfrán József hajtja.

A felvétel 1988-ban készült. A gazdagon feldíszített pónifogatot id. Sáfrán József hajtja. A kikiáltó kisdobos, aki a fogaton áll: ifj. Dobos György.

-V.I.-

Felvételek 2010-ből:

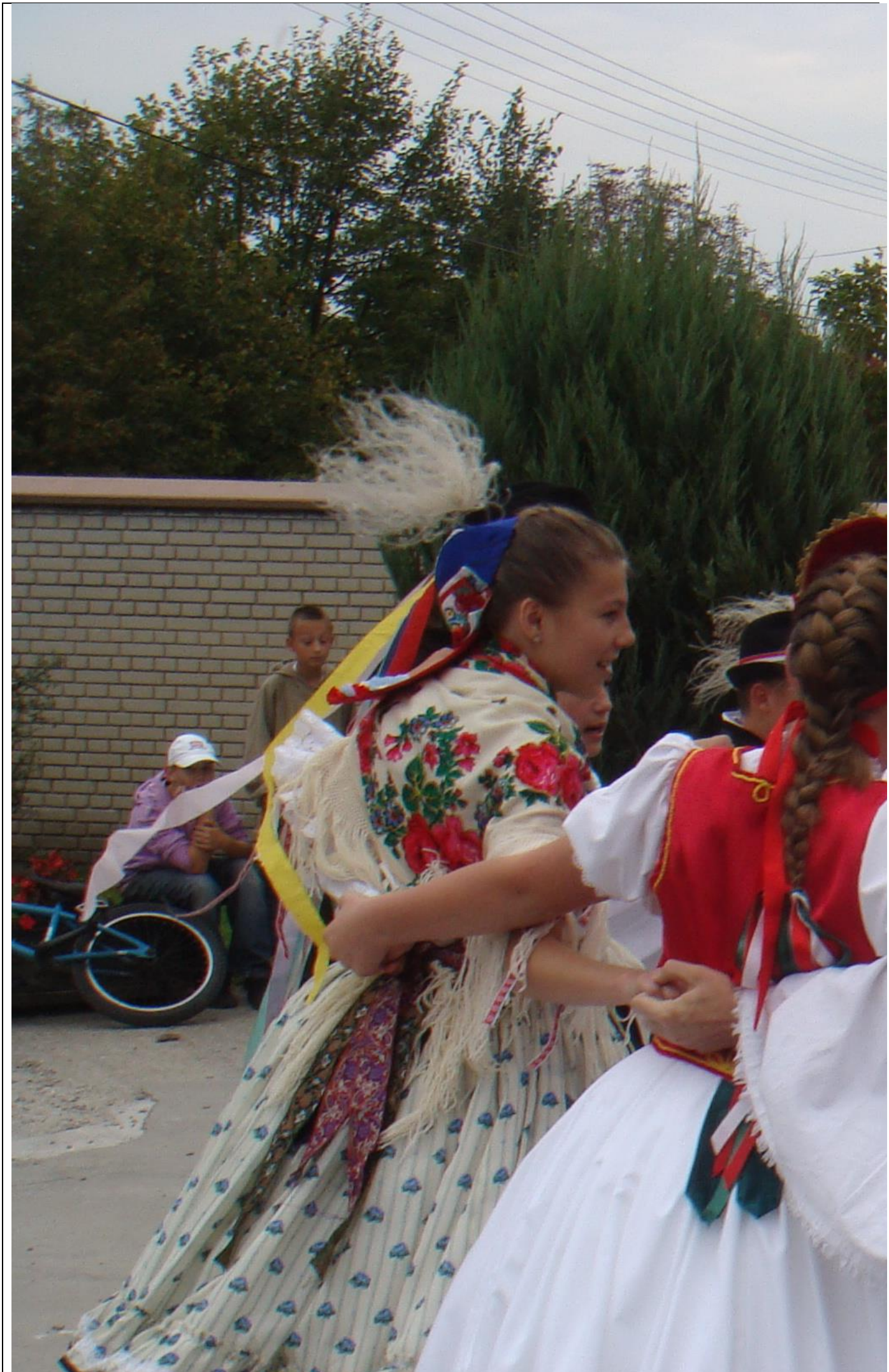

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés g) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok
3. A javaslathoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat